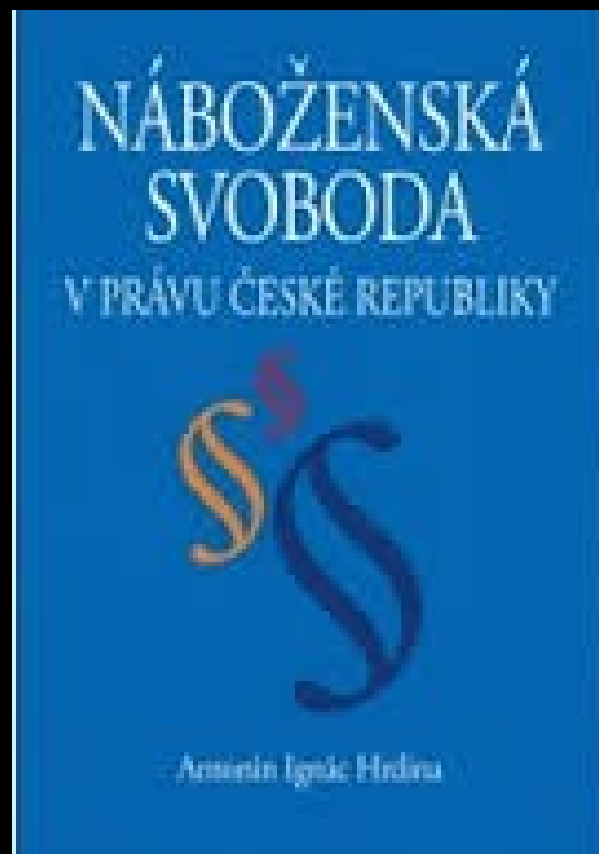
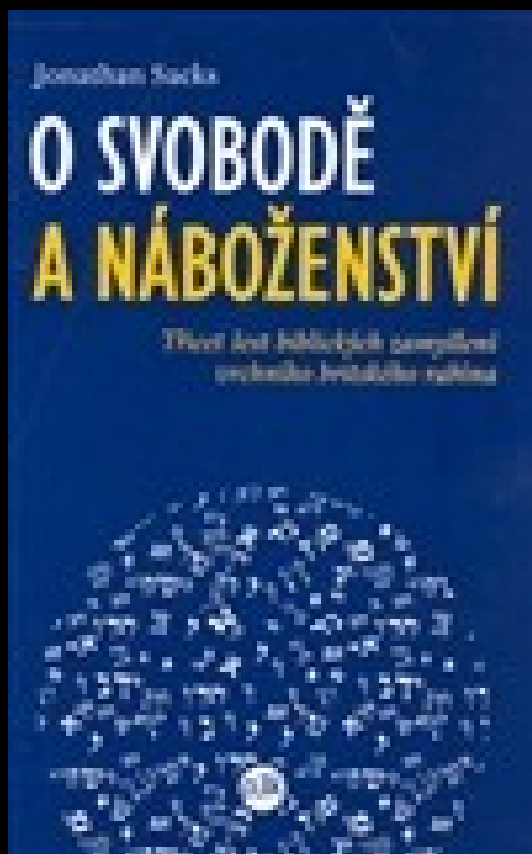

Sociálně patologické jevy na okraji náboženství

*Sektářství,
fundamentalismus,
fanatismus, extremismus*

Co je náboženská svoboda?

Svoboda individuální a kolektivní

Listina základních práv a svobod

■ Článek 15

(1) Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.

(2) Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena.

(3) Nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním. Podrobnosti stanoví zákon.

■ Článek 16

(1) Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.

(2) Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávislé na státních orgánech.

(3) Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.

(4) Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.

Vyváženost liberálního vztahu státu k náboženství

- Neobvykle liberální pojetí podle Listiny, čl. 16 staví jednotlivce a jeho svobodu vyznání, smýšlení a svědomí do slabé pozice.
- Nutnost nalézt rovnováhu individuální svobody a silné pozice náboženských uskupení.
- Snaha omezit svobodu vyznání bývá spojována s novými, atypickými a alternativními náboženskými uskupeními a jejich rostoucím vlivem.

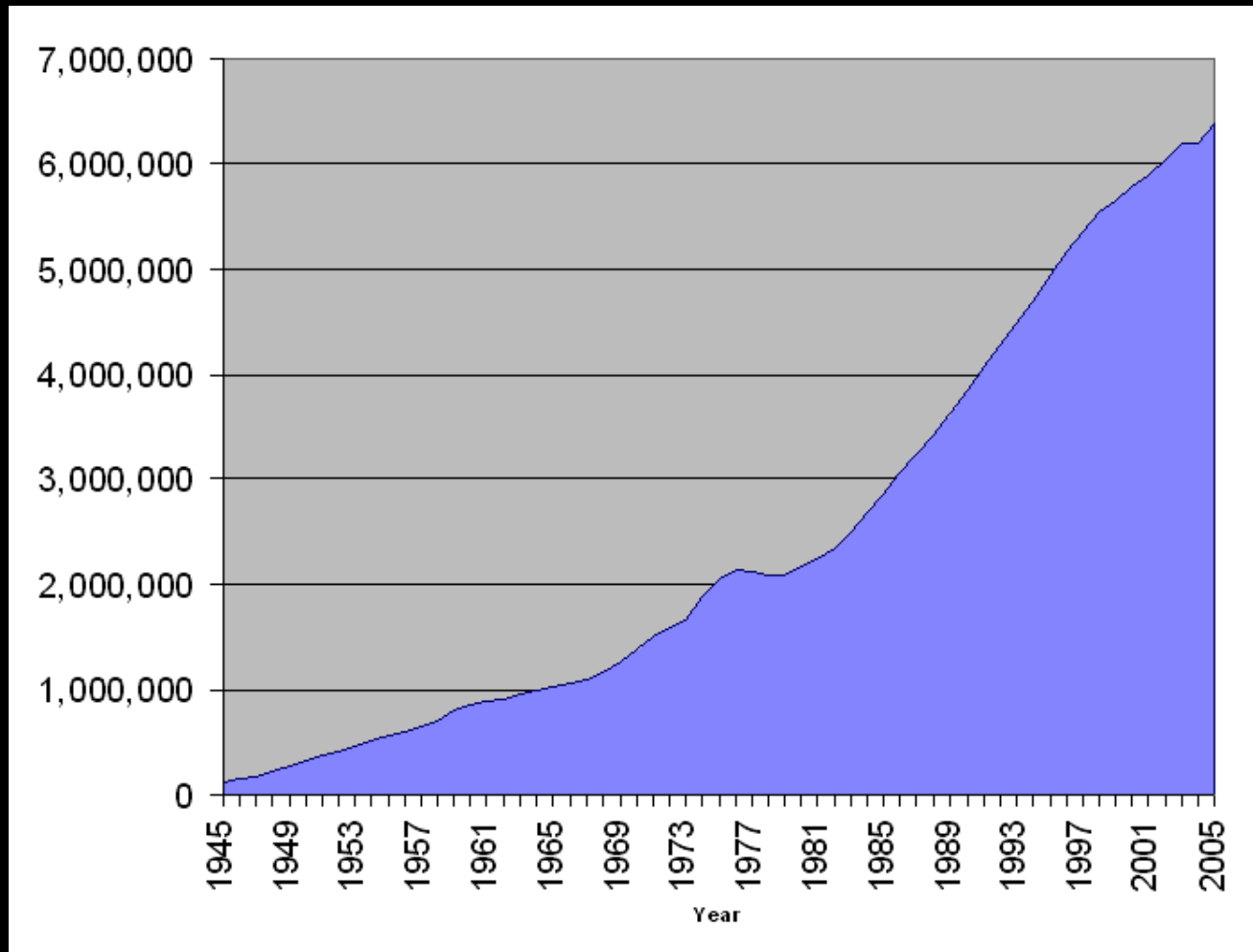
Tabulka náboženské příslušnosti v ČR

Název	1991	2001	2011
Bez nábož. víry	4 000 000 („bez vyznání“)	6 000 000 („bez vyznání“)	3 600 000
Věřící bez nábož. přísl.			700 000
Nevyjádřili se	1 800 000	950 000	4 700 000
Katolíci	4 000 000	2 700 000	1 000 000
Evangelíci (CČE)	203 000	117 000	59 000
Husité	178 000	99 000	39 000
Ostatní	4 000	198 000	600 000

Komentář k tabulce

- Výrazně klesá počet příslušníků tradičních církví.
- Výrazně (o 40 %) klesá také počet lidí „bez náboženské víry“.
- Roste individuální religiozita.
- Násobně rostou nové, atypické, alternativní náboženské skupiny.

Růst svědků Jehovových ve světě

Nečekané rysy současné religiozity

- Pokles náboženských a duchovních zájmů se zpomalil, nastalo náboženské oživení.
- Náboženství se přizpůsobuje principu nabídky a poptávky – zaplatíš, dostaneš prožitek.
- *Soft spirituality*, vždy s úsměvem, výprodej náboženských prožitků; „zaplat' a vše je odpuštěno“.

Nečekané rysy současné religiozity

- Tradiční a nová náboženství se uzavírají, ostře vykreslují hranice mezi sebou a vnějším světem.
- Snaží se zachránit náboženství před údajným výprodejem.
- Připojují se k celkové tendenci od tržního liberalismu k autoritativnímu modelu, který vládne v politice a ekonomii.

Původ a význam slova „sekta“

- Z latinského **SECTA**, v antické latině ze slovesa *sequor, -ui* – následovat, tedy skupina následovníků nějakého učitele či učení.
- Jiná možnost: ze slovesa *seco, -are* – sekat, oddělovat.
- Tak chápal slovo sekta latinský rodilý mluvčí Jeroným, když ve 4. a 5. století překládal Bibli do latiny; používá je ve významu ***odloučené náboženské skupiny***.

Původ a význam slova „sekta“

- V křesťanství se osamostatnění skupin považovalo za vážné provinění. Jako sekty byla označována jiná vyznání.
- Od 60. let minulého století se šíří ekumenismus, církve se mezi sebou označují jako sesterské církve nebo odloučení bratři.
- Slovo dostávalo další přidružené významy.

Sektářské znaky v obecném mínění

Často pro označení nějakého společenství za „sektu“, stačí, že jde o společenství nové, malé, alternativní, atypické. Taková společenství se vystavují potížím.

Sektářské znaky

Má-li religionistika mluvit o sektářství, patří k němu:

- a) **autoritativní řízení, moc nad členy**
- b) **fundamentalismus**
- c) **uzavřenost**
- d) **selekce informací**

Sektářské znaky

Autoritářské řízení náboženské organizace

Autorita se obrací na svobodného člověka, vyžaduje dobrovolný souhlas.

Moc legitimně nebo nelegitimně omezuje svobodu

Sektářské znaky

Autoritářské řízení náboženské organizace

Hannah Arendtová (1906 – 1975) rozlišuje autoritu **kognitivní** a **deontickou**.

Jejich vystupňováním a sloučením u jednoho subjektu autorita přerůstá v moc.

Sektářské znaky

Autoritářské řízení náboženské organizace

Některé náboženské organizace mají neomylné vedení s absolutní mocí nad všemi oblastmi své činnosti

Sektářské znaky

Autoritářské řízení náboženské organizace

- V některých, zejména početně malých komunitách rozhoduje vedení o detailech soukromého života členů: např. o studiu, zaměstnání, bydlišti a výběru životního partnera či partnerky.
- V některých uskupeních se vůdci vzdávají božské pocty.

Sektářské znaky

Fundamentalismus

- V hlavních větvích protestantismu se v 19. století náboženský *liberalismus*.
- Na údajný výprodej křesťanských hodnot odpověděli konzervativní protestanti, zejména z *evangelikálního* prostředí
- Evangelikálové – radikální forma protestantismu: důraz na osobní obrácení a vydávání svědectví, doslovné chápání Bible, přísný moralismus

Sektářské znaky

Fundamentalismus historicky

- Jako reakce na náboženský liberalismus se v posledních desetiletích scházely tzv. *biblické konference*.
- Jejich produktem byly nové verze křesťanského kréda, např. *Niagarské krédo* (1878), *Pětibodové krédo* (1895).
- Série 12 brožur *The Fundamentals* (1910 – 1915) šířených zdarma v milionech exemplářů, financované ropným magnátem Lymanem Stewartem; odtud označení „fundamentalisté“.

Sektářské znaky Fundamentalismus

Sektářské znaky

Fundamentalismus historicky

Pětibodové krédo:

- **neomylnost Bible,**
- **Ježíšovo narození z Panny,**
- **Ježíšovo božství,**
- **zástupný charakter jeho oběti,**
- **jeho fyzické zmrtvýchvstání a blízký návrat**

Sektářské znaky

Fundamentalismus ve vztahu k pramenům

- Doslovné chápání Bible, představa inspirace formou přímého diktátu.
- Snaha odůvodnit biblická vyprávění pomocí vědy: vědecký kreacionismus.
- Platnost biblických textů, mj. ukládajících násilné chování k různým menšinám

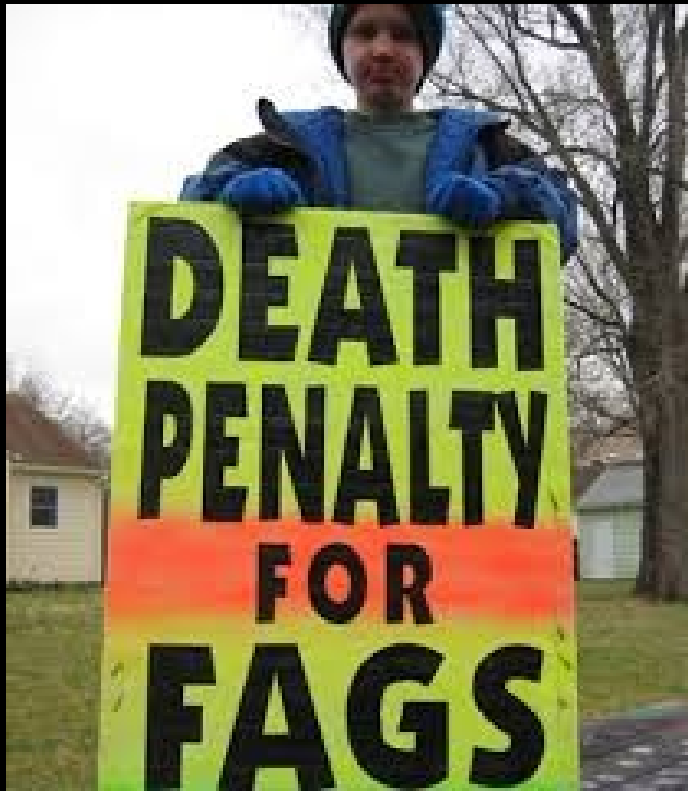
Sektářské znaky

Fundamentalismus

Přidružené agendy fundamentalismu:

- radikální odmítnutí jiných křesťanských vyznání a jiných náboženství;
- podpora koncepce tzv. „útlého státu“, redukci sociální služby státu;
- tendence k rasismu a sexismu

Politická agenda fundamentalismu

Politická agenda fundamentalismu

Sektářské znaky

Fundamentalismus v různých vyznáních

- V jiných křesťanských vyznáních analogické projevy, např. v římskokatolické církvi tzv. „tradicionalisté“; v pravoslavných církvích kombinace náboženského konzervativismu a nacionalismu.
- Shodné: radikální odmítání jiných vyznání, samospasitelnost, výlučnost.

Sektářské znaky

Fundamentalismus v různých vyznáních

- V islámu radikální reformní hnutí: odmítnutí islámské tradice a kultury, návrat ke Koránu a prvotní islámské obci. S tím spojen odpor proti humanismu a svobodě.
- Podobné jevy i v judaismu (např. hnutí **charedim, Naturei Karta, Šas**), hinduismu (**Árja samádž, hidnutva**), ba i buddhismu (např. násilí proti muslimům v Barmě)

Sektářské znaky

Uzavřenost

- Někdy faktická oddělenost od okolí, odloučeně žijící komunity.
- Někdy jen částečná oddělenost: zdůrazňování rozdílu **my** \leftrightarrow (vnější) **svět**; přísné podmínky vstupu a členství.
- Typický znak: podporovány nebo povoleny jen sňatky uvnitř komunity.

Sektářské znaky

Selekce informací

- Papež Jan Pavel II.: *Církev má být domem ze skla*
- K výkonu moci nad lidmi je nutná uzavřenost (analogie: neprostupné hranice) a selekce informací; formální nebo faktická cenzury.
- Filtrování informací obousměrně.
- Psychologické metody práce s informacemi

Sektářské znaky souhrn

- Autorita přerůstající v reálnou moc, ideologickou kontrolu, odloučenost od okolí a selekce informací – typické znaky totalitních režimů.
- Sektářství je analogií totalitního režimu v oblasti náboženství.

Subjektivní příčiny sektářství

- Emocionální nenaplněnost, chybějící uspokojivé partnerské, rodinné a přátelské vztahy; potřeba jistoty, bezpečí.
- Černobílé myšlení – typické pro mládí, proto „*Jugendreligionen*“; může přetrvat do plné dospělosti, neochota nebo neschopnost vystavit své závěry kritickému posouzení, přehlížení odstínů, neochota připustit změnu.

Sociální příčiny sektářství

- Posilování autoritativního a mocenského modelu společnosti se promítá i do náboženství.
- Šedesátá leta se slabou recidivou v devadesátých letech 20. století silný důraz v politice i náboženství na liberální hodnoty.

Sociální příčiny sektářství

- Obavy z „rozvratu“ vedou k oslabování demokratické kontroly, ke komercializaci společnosti (stát řízen jako firma) a náboženství.
- Náboženství se přiznává role udržovat lidi v pasivitě a poslušnosti.
- Příklad: komunistická Čína vyhlásila politiku podpory náboženství s odůvodněním, že zavedení tržního systému vedlo ke zhrubnutí obyvatelstva a úkolem náboženství je obyvatelstvo kultivovat.

Typy reakcí na náboženské sektářství

- **Reakce práva a politiky**
- **Reakce akademické sféry**
- **Reakce pomáhajících profesí**

Reakce práva a politiky na sektářství

Listina základních
práv a svobod, čl. 15
a 16

Nový Zákon o
církvích a
náboženských
společnostech č.
3/2002 Sb. **5**

Právní normy o sektářství

Zákon č. 3 / 2002, 5

Vznikat a vyvíjet činnost nemůže církev a náboženská společnost, jejíž činnost je v rozporu s právními předpisy a jejíž učení nebo činnost ohrožuje práva, svobody a rovnoprávnost občanů a jejich sdružení včetně jiných církví a náboženských společností, ohrožuje demokratické základy státu, jeho suverenitu, nezávislost a územní celistvost, a

Právní normy o sektářství

a) je v rozporu s ochranou veřejné mravnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví, principy lidskosti a snášenlivosti a bezpečnosti občanů,

b) popírá nebo omezuje osobní, politická nebo jiná práva fyzických osob pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání nebo sociální postavení, rozněcuje nenávist

Právní normy o sektářství

a nesnášenlivost z těchto důvodů,
podporuje násilí nebo porušování právních
předpisů,

c) omezuje osobní svobodu osob zejména
tím, že využívá psychický a fyzický nátlak
k vytvoření závislosti, která vede
k fyzickému, psychickému a ekonomickému
poškození těchto osob a jejich rodinných
příslušníků, k poškození jejich sociálních

Právní normy o sektářství

vazeb včetně omezování psychického vývoje nezletilých a omezování jejich práva na vzdělání,⁾ zabraňuje nezletilým přijmout zdravotní péči odpovídající zdravotním potřebám, nebo

d) je utajována vcelku nebo v některých částech, stejně jako organizační struktura církve a náboženské společnosti a vazby na zahraniční složky, je-li částí církve nebo náboženské společnosti působící mimo území České republiky.

Sektářství a akademická sféra

Výzkum, odborné publikace, popularizační přednášky, konzultace na religionistických pracovištích zabývajících se současnou religiozitou:

Ústav religionistiky, Filozofická fakulta MU, Brno
(doc. Dušan Lužný)

Katedra religionistiky, Fakulta filozofická
Univerzity Pardubice

Katedra religionistiky, Husitská teologická fakulta
UK, Praha (doc. Zdeněk Vojtíšek, prof. Pavel
Říčan)

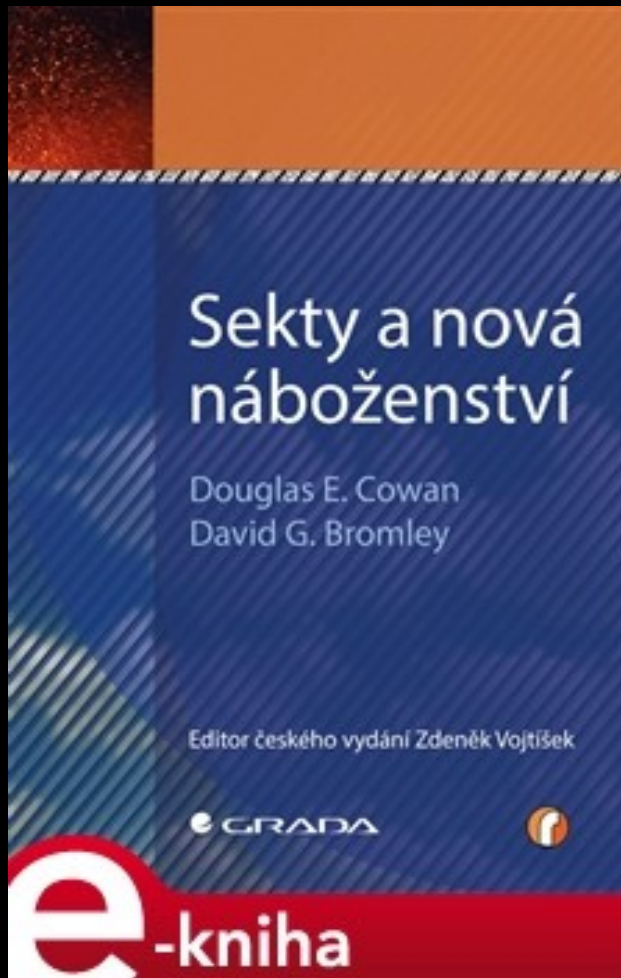
Sektářství a akademická sféra

- Někteří odborníci odmítají mluvit o „sektách“, protože toto slovo má hodnotící náboj, a není neutrálně popisné.
- Úkol religionistiky je však reagovat na obavy veřejnosti z náboženského sektářství, fundamentalismu, fanatismu a extremismu.

Sektářství a akademická sféra

- Religionistika nemůže užívat pojmu „sekta“ jako hanlivého výrazu v mezináboženské polemice.
- Religionistika může náboženské společnosti hodnotit z občanského hlediska; musí to však činit „padni, komu padni“, bez ohledu na to, jde-li o směry nové nebo tradiční, o skupiny velké nebo malé, o náboženské směry křesťanské nebo jiné.

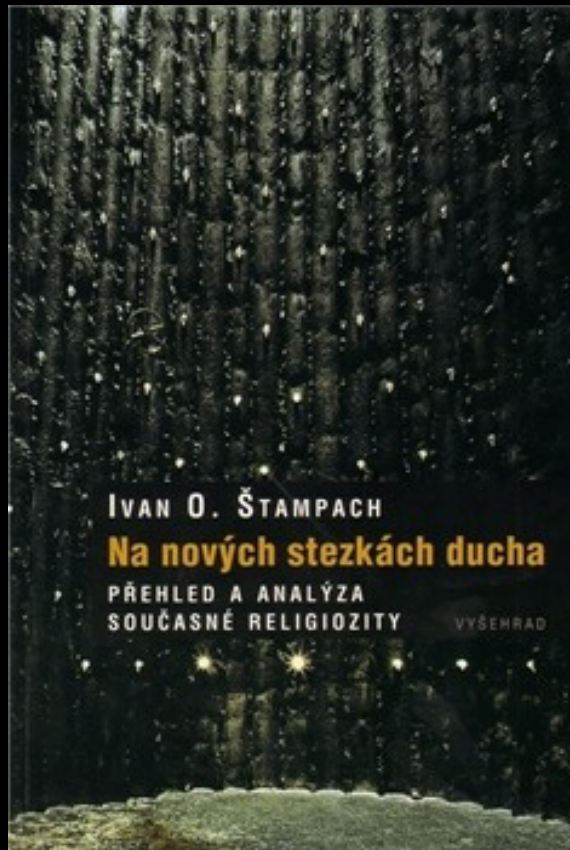
Sektářství a akademická sféra

Douglas E. Cowan, David G. Bromley: *Sekty a nová náboženství*

Kvalitní současná reflexe problému náboženského sektářství na příkladech různých uskupení; konstatování sektářských znaků a rizik; ne jednoznačné odsouzení.

Sektářství a akademická sféra

Ivan O. Štampach: Na nových stezkách ducha, Praha: Vyšehrad. 2010

10. Takzvané náboženské sektářství

10.1. *Pojem sekty a jeho místo v religionistickém diskursu*

10.2 *Náboženský fundamentalismus*

10.2.1. Historický počátek fundamentalistických hnutí

10.2.2. Jevy analogické původnímu fundamentalismu

10.2.3. Fundamentalismus v systematické komparaci s jinými postoji k náboženství

Pomáhající profese v reakci na sektářství

Informace o sektářství v literatuře o
současné religiozitě:

Douglas A. COWAN a David G. BROMLEY: *Sekty
a nová náboženství*, Praha: Grada, 2013

Zdeněk VOJTÍŠEK, Pavel DUŠEK, Jiří MOTL: *Nová
náboženská hnutí a kolektivní násilí*, Brno: L.
Marek, 2009

Zdeněk VOJTÍŠEK: *Spiritualita v pomáhajících
profesích*, Praha: Portál, 2012

Sektářství a pomáhající profese

SPOLEČNOST PRO STUDIUM SEKT A NOVÝCH NÁBOŽENSKÝCH SMĚRŮ

c/o HTF UK, Pacovská 4, 140 00 Praha 4

telefon: 777 143 001

web: www.sekty.cz

e-mail: sekty@sekty.cz

Sektářství a pomáhající profese

Religionistický časopis o současné náboženské scéně

Typický čtenář: učitel, sociální pracovník, kriminalista, právník

Čtvrtletně, obvykle na konci čtvrtletí

Dostupnost: větší knihkupectví nebo předplatné

SHRNUTÍ PRAKTICKÝCH ZÁSAD

- 1) hájit práva a široké možnosti alternativních a menšinových skupin
- 2) zapojovat jejich členy do sociálních vazeb, do ekumenických a mezináboženských aktivit
- 3) chránit před projevy náboženského extremismu, ať se vyskytuje kdekoli